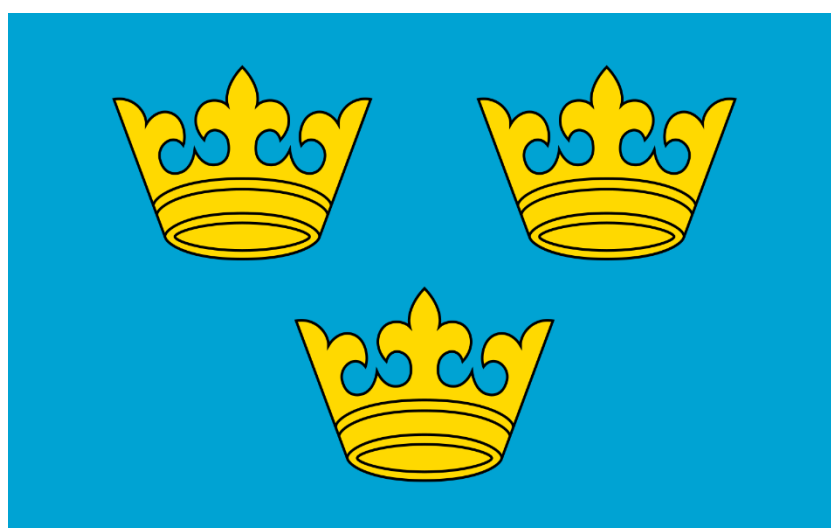
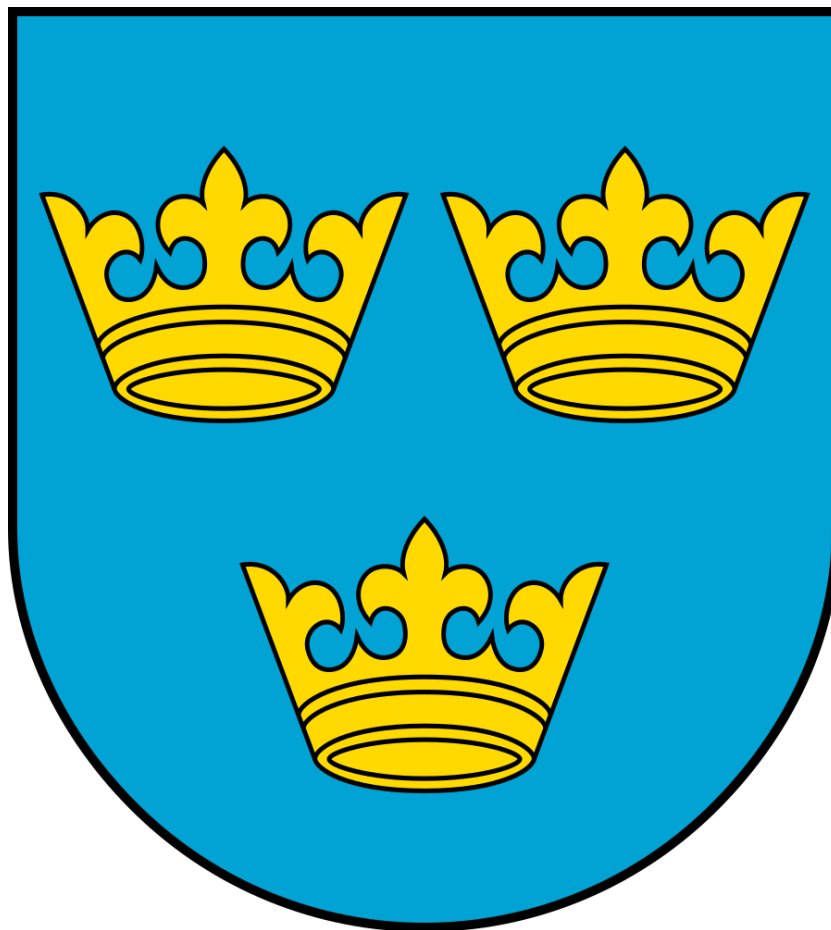

UZASADNIENIE HERALDYCZNO-HISTORYCZNE
PROJEKTÓW SYMBOLI GMINY IŁŻA

Kamil Wójcikowski, Robert Fidura
Łódź – Laski Szlacheckie

Spis treści

Charakterystyka Gminy Iłża	3
Warunki przyrodniczo-geograficzne gminy	4
Zabytki Gminy Iłża.....	4
Rys historyczny Iłży.....	6
Tradycje heraldyczne i sfragistyczne Iłży	8
Herb Gminy Iłża	16
Flaga Gminy Iłża.....	16
Banner Gminy Iłża.....	17
Flaga stolikowa Gminy Iłża.....	17
Pieczęcie Gminy Iłża	17
Łańcuchy władzy Gminy Iłża	17
Sztandar Gminy Iłża	18
Medal Honorowy Gminy Iłża.....	18
Załączniki	18
Załącznik nr 1 – Herb Gminy Iłża	19
Załącznik nr 2 – Flaga Gminy Iłża.....	20
Załącznik nr 3 – Banner Gminy Iłża.....	21
Załącznik nr 4 – Flaga Stolikowa Gminy Iłża.....	22
Załącznik nr 5 – Pieczęć Gminy Iłża	23
Załącznik nr 6 – Pieczęć Rady Miejskiej w Iłży	24
Załącznik nr 7 – Pieczęć Burmistrza Iłży.....	25
Załącznik nr 8 – Łańcuch Burmistrza Iłży	26
Załącznik nr 9 – Łańcuch Przewodniczącego Rady Miejskiej w Iłży	27
Załącznik nr 10 – Sztandar Gminy Iłża – strona prawa	28
Załącznik nr 11 – Sztandar Gminy Iłża – strona lewa.....	29
Załącznik nr 12 – Medal Honorowy Gminy Iłża	30
Załącznik nr 13 – Dyplom Medalu Honorowego Gminy Iłża.....	31

Charakterystyka Gminy Iłża

Rysunek 1: Położenie Gminy Iłża na mapie Polski, powiatu oraz mapa Gminy Iłża¹

Gmina Iłża to gmina miejsko-wiejska położona w południowej części województwa mazowieckiego i powiatu radomskiego. Sąsiaduje z gminami Brody (województwo świętokrzyskie, powiat starachowicki), Ciepiałów (powiat lipski), Kazanów (powiat zwolenński), Mirzec (woj. świętokrzyskie, pow. starachowicki), Rzecznów (pow. lipski), Skaryszew i Wierzbica. Przez gminę i miasto przebiega droga krajowa 9 (E 371) oraz wojewódzka 747, która zaczyna się w Iłży. W skład gminy Iłża wchodzi 31 sołectw: Alojzów, Białka, Błaziny Dolne, Błaziny Górne, Chwałowice, Florencja, Gaworzyna, Jasieniec Iłżecki

¹ Źródła: Livecity, gminy.pl, UMiG Iłża,

Dolny, Jasieniec Iłżecki Górny, Jasieniec-Maziarze, Jedlanka Nowa, Jedlanka Stara, Kajetanów, Koszary, Kotlarka, Krzyżanowice, Małomierzyce, Maziarze Nowe, Maziarze Stare, Pakosław, Pastwiska, Pieńki, Piłatka, Płudnica, Prędocin, Prędocinek, Prędocin-Kolonia, Seredzice, Seredzice-Zawodzie, Starosiedlice, Walentynów. Siedzibą władz gminy jest miasto Iłża². Gmina Iłża zajmuje 255,82 km², zaś w 2019 roku mieszkało tu 14 656 osób, z czego w Iłży, zajmującej 15,83 km², ponad 4 900 osób³. Na terenie Gminy Iłża znajduje się podstrefa Specjalnej Strefy Ekonomicznej Starachowice, obejmująca obszar 9,2 ha i zagospodarowana w ponad 8%. Większość mieszkańców zajmuje się uprawą roli, ale istotne jest też zatrudnienie pozarolnicze w pobliskich Starachowicach i Radomiu. Siedziba władz gminnych, Iłża, to lokalny ośrodek usługowo-przemysłowy, choć lokalny przemysł zmniejszył znacząco swoją rolę od lat 90 XX wieku. Obecnie działają jedynie drobne zakłady przemysłu materiałów budowlanych, metalowego i spożywczego. Iłża była miastem biskupów krakowskich od XIII wieku do 1788 roku, a następnie miastem rządowym. Pełniła też funkcję siedziby powiatu w latach 1867-1918. Iłża to także znany środek rzemiosła artystycznego – wyrobu ceramiki ludowej, który stanowi kontynuację tradycji miejscowego garncarstwa. Ekspozyty ceramiki, a także liczne inne zabytki, wystawione są w lokalnym muzeum regionalnym⁴.

Warunki przyrodniczo-geograficzne gminy

Pod względem geograficznym Gmina Iłża położona jest na pograniczu Gór Świętokrzyskich i Niziny Mazowieckiej, na północnym krańcu Wyżyny Kieleckiej. Rzeźba terenu jest urozmaicona, pagórkowata. Miasto Iłża leży w dolinie rzeki Iłżanki. Na terenie gminy występuje 9 pomników przyrody, które są pod opieką Konserwatora Przyrody. Znaczną część gminy Iłża stanowi Obszar Krajobrazu Chronionego: „Iłża – Makowiec”. Interesujące zabytki Iłży, liczne kompleksy leśne oraz zalew na Iłżance stwarzają perspektywę dla rozwoju turystyki.

Zabytki Gminy Iłża

Według danych z list Narodowego Instytutu Dziedzictwa, znajdują się tutaj następujące zabytki⁵:

- Średniowieczne założenie urbanistyczne śródmieścia Iłży,
- Zespół kościoła parafialnego pw. Wniebowzięcia NMP z XVII wieku w Iłży,
- Zespół szpitalny Św. Ducha z XV, XVII, XX wieku w Iłży,
- Zespół cmentarza parafialnego z początku XIX wieku w Iłży,
- Cmentarz tzw. stary z XIX-XX wieku w Iłży,

² Informacja miasta i gminy Iłża

³ Według portalu polskawliczbach.pl

⁴ J. Kwiatek, T. Lijewski, Leksykon miast polskich, Warszawa 1998, s. 231-232

⁵ Listy NID, województwo mazowieckie, powiat radomski, gmina Iłża

- Górujący nad miastem zespół zamku biskupiego z ruinami zamku z XIV, XVI-XVII wieku i parkiem w Iłży,
- Zespół wapienników wybudowany ok. 1930 roku w Iłży,
- Piec garncarski z lat 30 XIX wieku Iłży,
- Linia i budynek dworca Starachowickiej Kolei Dojazdowej z XIX-XX wieku w Iłży,
- Kościół cmentarny pw. Św. Franciszka z 1 poł. XIX wieku w Iłży-Kotlarce,
- Zespół kościoła par. pw. Wszystkich Świętych, 1936 (kościół), XVIII (dzwonnica) w Krzyżanowicach,
- Cmentarz par. rzym.-kat., pocz. XIX w Krzyżanowicach,
- Zespół dworski z 1 poł. XIX wieku w Krzyżanowicach,
- Pomnik – obelisk bitwy z 1915 roku w Pakosławiu,
- Zespół dworski z XVIII-XIX wieku w Prędocinie,
- Zespół dworski z XVII-XIX wieku w Starosiedlicach.

Warto także odnotować istnienie na terenie gminy 60 stanowisk archeologicznych sięgających XI wieku p.n.e., a w szczególności pozostałości drewniano-ziemnego gródka obronnego z XI wieku, który prawdopodobnie dał początek Iłży.

Fot. 1: Zamek w Iłży⁶

⁶ Fot. Łukasz Babula, Muzeum Regionalne w Iłży

Rys historyczny Iłży

Herbem Gminy Iłża będzie historyczny herb miasta Iłża. Nie jest to herb zaprojektowany według koncepcji stworzonej od podstaw. W związku z tym przytaczamy jedynie rys historyczny Iłży, pomijając sołectwa Gminy Iłża i skupiając się na najważniejszych faktach. Poniższa sekcja, jeśli nie wskazano inaczej, opiera się o notki historyczne w *Leksykonie miast polskich*⁷ oraz *Miastach polskich w tysiącleciu*⁸.

Iłża to jedno ze starszych miast w regionie. We wczesnym średniowieczu był tu gród, który najprawdopodobniej rozwinął się w osadę, a potem miasto Iłża. Od XIII wieku Iłża była ośrodkiem dóbr biskupów krakowskich. Około 1239 roku biskup Iwo Odrowąż wzniósł zamek, zaś osada otrzymała prawa miejskie na podstawie przywileju Bolesława Wstydliwego. Dwa lata później Tatarzy spalili miasto i uprowadzili mieszkańców, ale najwyraźniej nastąpiła szybka odbudowa. Pierwotna nazwa brzmiała *Izlża* (najstarsze zapisy *Hyslza* w 1275 roku i *Islza* w 1333 roku). Obecna nazwa, powstała poprzez fonetyczne uproszczenie, notowana jest od XV wieku.

Nazwa miasta pochodzi od nazwy rzeki, która pierwotnie także nazywała się *Izlża*, co oznacza „rzekę wypływającą z łuży” czyli z rozlewiska wodnego⁹.

W roku 1342 biskup Jan Grot ukończył budowę zamku, a jego następcy otoczyli go murem z basztami. W 1413 roku Władysław Jagiełło potwierdził prawa miejskie i nadał przywilej na 2 jarmarki i ustanowił targi cotygodniowe. Iłża miała własne mury miejskie i w XV-XVI wieku rozwijała się jako ośrodek rzemieślniczo-handlowy. Posiadała wodociąg i łaźnię. Słynęła z wyrobów garncarskich, wyrabianych z wydobywanej do dzisiaj doskonałej gliny. Mieszkańcy trudnili się także rzemiosłem, handlem bydłem i solą. Z Iłży pochodził żyjący w I połowie XVI wieku Jakub, profesor Uniwersytetu Krakowskiego, działacz reformacyjny pozostający pod wpływem braci czeskich. W 1567 roku na środku rynku zbudowano ratusz, rozebrany w 1821 roku. Upadek miastu i zamkowi przyniosły wojny w XVII i XVIII wieku z Rakoczym i Szwedami. W 1662 roku mieszkało tutaj 546 osób, a w 1667 tylko 60 domów zapłaciło podymne. Od 1711 roku przy kościele działała stała kapela. Próbę ożywienia miasta podjął biskup Andrzej Załuski, który założył manufakturę sukienniczą i farbiarnię. Niestety upadły one krótko po uruchomieniu. Odrodziło się za to garncarstwo. W roku 1788 Iłża stała się miastem królewskim. Rok później odnotowano tutaj 15 garncarzy, cegielnię i wapiennik.

W 1795 roku miasto znalazło się w zaborze austriackim, w latach 1809-15 w Księstwie Warszawskim, następnie w Królestwie polskim. W latach 1821-1903 działała

⁷ Red. Jerzy Kwiatek, Teofil Lijewski, *Leksykon miast polskich*, Warszawa 1998, s. 231-232

⁸ Praca zbiorowa, *Miasta polskie w tysiącleciu*, tom II, s. 507-508

⁹ Jan Miodek, *Iłża. Skąd wzięła się nazwa miasta* [w:] echodnia.eu, dostęp 29.04.2021

tutaj fabryka fajansu, a także kilka młynów, tartak, olejarnia i farbiarnia. Nadal prężnie rozwijało się garncarstwo. W roku 1825 było tutaj 50 warsztatów mistrzowskich. W 1831 roku Polacy stoczyli pod Iłżą bitwę z wojskami rosyjskimi. W roku 1869 Iłża utraciła prawa miejskie, ale pozostała siedzibą powiatu. Stanowiła w owym czasie ośrodek rzemieślniczo-handlowy dla bogatego zaplecza rolniczego. W 1897 roku było tutaj 4 230 mieszkańców, a w 1910 roku – 5 910 osób.

W 1925 roku przywrócono Iłży prawa miejskie, ale od I wojny światowej siedzibą władz powiatu iłżeckiego był Wierzbnik (obecnie Starachowice). W roku 1939 było tutaj 5 300 mieszkańców. II wojna światowa przyniosła zagładę ludności żydowskiej, która stanowiła 1/3 populacji miasta. W roku 1946 Iłża miała 3 813 mieszkańców, w 1961 roku – 3 602 mieszkańców. Dla rozwoju miasta istotne znaczenie miało powstanie zakładów przemysłowych w Zębcu (Starachowice). Dla pracowników tego zakładu powstało w 1960 roku nowe osiedle mieszkaniowe. Do 1975 miasto było w powiecie starachowickim w województwie kieleckim, zaś w latach 1975-98 w województwie radomskim. Od 1999 roku Iłża należy do powiatu radomskiego i województwa mazowieckiego.

Tradycje heraldyczne i sfragistyczne Iłży

Najważniejsze z punktu widzenia tradycji historycznej przekazy dotyczące symboliki Iłży przynoszą odciski jej pieczęci miejskich z okresu staropolskiego. Jest to zgodne z postulatem Komisji Heraldycznej, wedle którego jeżeli w historii miasta funkcjonowało kilka herbów, to powinno się powrócić do herbu najstarszego, ostatniego przedrozbiorowego lub najdłużej używanego. Po rozbiorach heraldyka i sfragistyka Iłży, opracowywana bez konsultacji z heraldykami, bywała mocno zniekształcana. Ustalenia dotyczące przedrozbiorowej symboliki Iłży, pochodzą z książki Henryka Seroki *Heraldyka miast małopolskich do końca XVIII wieku*¹⁰.

Najstarsza znana pieczęć miejska Iłży wykonana została w 1500 roku, o czym informuje legenda napieczętna. Odcisk pieczęci zachował się na dwóch dokumentach z 1532 roku, przechowywanych w Muzeum Narodowym w Krakowie. Pieczęć okrągła, o średnicy 34 mm, z legendą otokową minuskułną *sigillu(m) civita(tis) islensis an(n)o 1500*. W polu pieczęci znajdowała się postać biskupa w pontyfikaliach, u którego stóp umieszczono małą tarczę herbową z herbem kapituły krakowskiej – właścicieli i założycieli miasta Iłża. Puste miejsca po bokach biskupa wypełniał ornament roślinny

Fot. 2: Odcisk pieczęci Iłży wykonanej w 1500 roku, na dokumencie z 1534 roku¹¹

Fot. 3: Odcisk pieczęci Iłży wykonanej w 1500 roku, na dokumencie z 1534 roku¹²

¹⁰ Henryk Seroka, *Herby miast małopolskich do końca XVIII wieku*, Warszawa 2002, s. 240-241

¹¹ Muzeum Narodowe w Krakowie, Zbiór Wittyga, sygn. MNK VIII-rkps-553/51/1

¹² Muzeum Narodowe w Krakowie, Zbiór Wittyga, sygn. MNK VIII-rkps-553/51/2

Wyobrażenie napieczątne ewoluowało, gdy właściciele lub władze miasta poszukiwały nowych form wyrazu oraz dostosowywały styl pieczęci do aktualnych trendów. Właściwy herb Iłży, używany do dzisiaj (choć z błędem, o czym dalej), ukształtował się w II połowie XVI wieku. Znamy go z kolejnej pieczęci miejskiej, wykonanej według legendy napieczątnej w roku 1564. Pieczęć tą przyłożono do dwóch dokumentów z 1565 roku, przechowywanych w Muzeum Narodowym w Krakowie oraz do jednego z 1574 roku, przechowywanego w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie. Znamy ją także z jednego luźnego odcisku w Muzeum Narodowym w Krakowie, który jest zupełnie nieczytelny. Pieczęć okrągła, o średnicy ok. 28 mm, z legendą otokową *SIGILLVM CVITATIS ILZENSIS*. W polu pieczętnym znajduje się renesansowy kartusz herbowy z godłem herbu kapituły krakowskiej. Nietypowo, w kartuszu nad godłem herbowym umieszczono rok wykonania stempla pieczętnego. Kartusz zwieńcza infuła biskupia, która najwyraźniej zastąpiła postać biskupa z poprzedniej pieczęci. Wydaje się, że to przedstawienie posłużyło za inspirację dla obecnie używanego herbu Iłży.

Fot. 4: Odcisk pieczęci Iłży wykonanej w 1564 roku, na dokumencie z 1565 roku¹³

Fot. 5: Odcisk pieczęci Iłży wykonanej w 1564 roku, na dokumencie z 1565 roku¹⁴

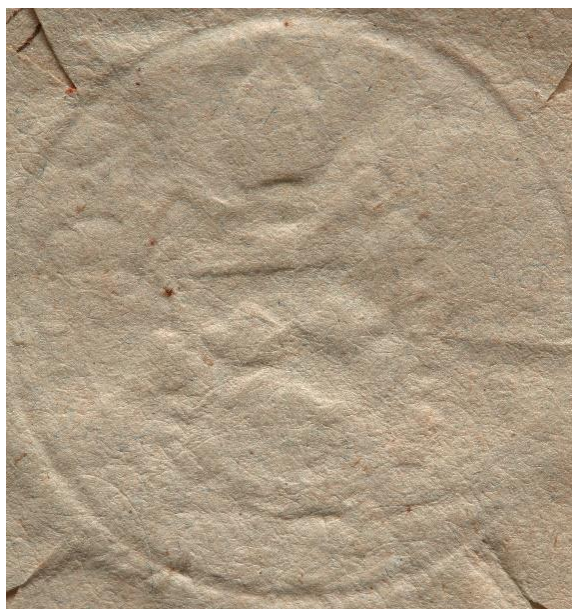
¹³ Muzeum Narodowe w Krakowie, Zbiór Wittyga, sygn. MNK VIII-rkps-553/51/3

¹⁴ Muzeum Narodowe w Krakowie, Zbiór Wittyga, sygn. MNK VIII-rkps-553/51/4

Fot. 6: Odcisk pieczęci Iłży wykonanej w 1564 roku, na dokumencie z 1574 roku¹⁵

Znana jest jeszcze trzecia pieczęć miejska Iłży, pochodząca z XVII wieku. Znamy ją z dwóch dokumentów – z 1778 i 1789 roku, przechowywanych w Muzeum Narodowym w Krakowie. Pieczęć okrągła, o średnicy ok. 34 mm, z nieczytelną legendą. Ponownie w polu pieczętnym znalazł się kartusz herbowy z godłem herbu kapituły krakowskiej. Nad jego górną krawędzią widnieje już nie tylko infuła, ale i krzywaśń pastorału oraz jakby jeszcze inny przedmiot po drugiej stronie infuły – może krzyż biskupi albo miecz. Widać zatem, że do herbu Iłży dołączano coraz więcej ozdób, wzorując się zapewne na kolejnych przedstawieniach herbu kapitulnego.

Fot. 7: Odcisk pieczęci Iłży z XVII wieku, na dokumencie z 1778 roku¹⁶

¹⁵ Archiwum Główne Akt Dawnych, Archiwum Piłsudskich-Giniewiczków, sygn. 1/372/0/0/I.160

¹⁶ Muzeum Narodowe w Krakowie, Zbiór Wittyga, sygn. MNK VIII-rkps-553/51/5

Znamy też pieczęć urzędu ławniczego w Iłży, wyobrażającą godło herbu szlacheckiego Syrokomla. Herb ten był osobistym herbem zapewne któregoś z wójtów. Pieczęć okrągła, o średnicy ok. 23 mm z legendą otokową *SIGIL(LVM) SKABINO(RVM) CIVITATIS ELZIENSIS*. W polu pieczęci znalazł się kartusz herbowy z Syrokomlą. Pieczęć tą znamy z odcisków na dokumentach z 1778 roku w Muzeum Narodowym w Krakowie oraz z 1784 roku w Archiwum Głównym Akt Dawnych. Ponieważ ława miejska była jednak organem o charakterze sądowniczym, pieczęć ta nie jest przedmiotem naszego zainteresowania.

Fot. 8: Odcisk pieczęci ławniczej Iłży z MNK¹⁷

Fot. 9: Odcisk pieczęci ławniczej Iłży z AGAD¹⁸

Poprawna, staropolska symbolika Iłży została zapomniana w czasach zaborów. Było to działanie celowe, zmierzające do wykorzenienia symboli z czasów I Rzeczypospolitej, lub też po prostu osoby odpowiedzialne za kolejne wersje symbolu miejskiego Iłży nie znały dobrze staropolskich źródeł. W roku 1847 dla miast Królestwa Kongresowego przeprowadzono (nieudaną) akcję tworzenia nowych herbów. Jako ciekawostkę przytoczymy projekt herbu Iłży z tego okresu. Wyobrażał on ruiny iłżeckiego zamku, z trzema infułami biskupimi ponad wieżą.

¹⁷ Muzeum Narodowe w Krakowie, Zbiór Wittyga, sygn. MNK VIII-rkps-553/51/6

¹⁸ Archiwum Główne Akt Dawnych, Archiwum Piłsudskich-Giniatowiczów, sygn. 1/372/0/0/I.162

Fot. 10: Projekt herbu Iłży z 1847 roku, przerys Mariana Gumowskiego¹⁹

Przed utratą praw miejskich w roku 1869, heraldycy pracujący przy kolejnej akcji tworzenia nowych herbów miejskich w Kongresówce zdążyli zaprojektować kolejny herb dla Iłży. Był to już typowy wzór nawiązujący stylistyką do ówczesnej heraldyki rosyjskiej. W herbie w polu błękitnym znalazło się srebrne schematyczne przedstawienie ruin iłżeckiego zamku, z godłem guberni radomskiej w kantonie. Herb umieszczono na tarczy francuskiej, nakrytej koroną murową i ujętą w półwieniec z kłosów zboża przewiązanych czerwoną wstęgą.

Fot. 11: Projekt herbu Iłży z 1869 roku²⁰

¹⁹ Muzeum Narodowe w Krakowie, zbiór Mariana Gumowskiego, sygn. 1484

²⁰ <http://www.heraldicum.ru/russia/lost/towns/ilza.htm>

O herbie miejskim Iłży ponownie można mówić od roku 1925, kiedy odzyskała ona prawa miejskie. Na tą okazję sprawiono zapewne nowe insygnia miejskie. Płaskorzeźba na budynku magistratu z tego okresu podpowiada jak mógł w owym czasie wyglądać iłżecki herb. Wygląda na to, że odwzorowywał on dość dokładnie przedstawienie z pieczęci z 1564 roku, włącznie z umieszczeniem w tarczy daty rocznej. Jednakże błędnie odmalowano tam barwę pola tarczy herbowej – nadano jej barwę czerwoną.

Fot. 12: Herb z frontu magistratu w Iłży, z 1925 roku²¹

Według naszej wiedzy, temat herbu Iłży (i wielu innych miast), ponownie wrócił do kręgu zainteresowań polskich badaczy po II wojnie światowej. Wizerunek herbu Iłży umieścił Marian Gumowski w 1960 roku w swojej książce *Herby miast polskich*. Jest to oczywiście herb kapituły krakowskiej, zgodnie z pieczęcią z roku 1564. Po raz pierwszy, według naszej wiedzy, wyobrażono herb Iłży w prawidłowych kolorach. Barwy są tu zgodne z klasycznymi barwami herbu kapituły krakowskiej, które znane są z licznych opisów i przedstawień ikonograficznych. Kolejny wizerunek herbu pochodzi z pomnikowego dzieła *Miasta polskie w tysiącleciu* (dalej *MPT*) z roku 1965. Nad herbami do tego dzieła pracowali m.in. Marian Gumowski, Zygmunt Wdowiszewski i Marian Haisig. Niezmiennie jest to herb kapitulny, zmienia się tylko stylizacja koron. Podobnie jest w pracy A. Plewako i A. Wanaga z 1994 roku *Herbarz miast polskich* oraz na rysunku Kazimierza Głowackiego z pracy *Herby historycznych miast regionu sandomiersko-kieleckiego* z 2000 roku.

Ciekawym epizodem w historii herbu Iłży są lata 60 XX wieku, kiedy to oprócz Mariana Gumowskiego i innych specjalistów próby opracowania herbu Iłży podejmowali autorzy prac o charakterze popularnonaukowym. Owocem tego są przynajmniej dwa

²¹ Fot. Łukasz Babula, Muzeum Regionalne w Iłży

wizerunki wprowadzić poprawne pod kątem treści, ale o niewłaściwych barwach – pole herbu jest czerwone. Być może barwy zaczerpnięto z wyobrażenia na iłżeckim magistracie. Całkiem możliwe jest też, że barwy herbu dostosowano do realiów socjalistycznych. Przedstawienia herbu Iłży z czerwonym polem znane są nam z albumu *Polskie herby miejskie* T. Szczechury z 1963 roku oraz z *Małego informatora turystycznego* z 1963 lub 1964 roku.

Fot. 13: Herb Iłży według Mariana Gumowskiego, 1960 rok²²

Fot. 14: Herb Iłży według Mariana Haisiga, *MPT*, 1965 rok²³

Fot. 15: Herb Iłży według Plewako i Wanaga, 1994 rok²⁴

Fot. 16: Herb Iłży według Kazimierza Głowackiego, 2000 rok²⁵

Fot. 17: Herb Iłży według *Małego informatora turystycznego*, 1963 lub 1964 rok²⁶

Fot. 18: Herb Iłży według *Polskie herby miejskie* wyd. „Wspólna sprawa”²⁷

²² Marian Gumowski, *Herby miast polskich*, Warszawa 1960, s. 184

²³ Praca zbiorowa, *Miasta polskie w tysiącleciu*, Warszawa-Kraków-Wrocław 1965, tabl. XXIX

²⁴ A. Plewako, J. Wanag, *Herbarz miast polskich*, Warszawa 1994, s. 64

²⁵ Red. Kazimierz Głowacki, *Heraldyka historycznych miast regionu sandomiersko-kieleckiego XIII-XX w.*, Kielce 2001, s. 60-61

²⁶ Brak autora i miejsca wydania, *Mały informator turystyczny*, 1963 lub 1964

²⁷ Tomasz Szczechura, *Polskie herby miejskie*, brak nr tablicy

Obecnie używany herb Iłży opracowany został chyba w latach 90 zapewne bez konsultacji z heraldykami. Jego forma jest zwięźceniem procesu zniekształcania historycznego herbu Iłży, który trwał w XX wieku. W wyniku tego procesu, infuła która stanowiła zwieńczenie tarczy herbowej na pieczęci z roku 1564 w nieuprawniony sposób znalazła się w polu tarczy herbowej. Herb ten ponadto umieszczony jest na niewłaściwej, wymyślnej tarczy herbowej, oraz łamie zasadę alternacji heraldycznej, umieszczając czerwoną infułę na błękitnym polu. Nie ma także żadnego uzasadnienia wąska złota bordiura dookoła tarczy herbowej.

Rysunek 2: Obecnie używany herb Iłży²⁸

²⁸ Załącznik Nr 2 do Statutu Gminy Iłża, Uchwała Nr LIV/329/18 Rady Miejskiej w Iłży z dnia 26 września 2018 roku z późn. zmianami

Herb Gminy Iłża

Biorąc pod uwagę, że projekt herbu Iłży powinien przede wszystkim uwzględniać tradycję przedrozbiorową, gdzie herbem miasta był herb kapituły krakowskiej nakryty infułą biskupią, a także zasadę, że współczesne herby samorządowe nie posiadają (poza ściśle uzasadnionymi i bardzo ograniczonymi przypadkami) wersji z zewnętrznymi dodatkami, niestety należy odrzucić wersje herbu Iłży uwzględniające element infuły. Nie może ona znaleźć się w tarczy herbowej, ponieważ w czasach przedrozbiorowych była nad tarczą. Nie może też znaleźć się nad tarczą, ponieważ we współczesnej heraldyce samorządowej herby generalnie nie mają zewnętrznych ozdóbników.

Proponujemy zatem, aby herb Gminy Iłża wyobrażał:

W polu błękitnym trzy korony złote, dwie nad jedną.

Ponieważ trudno rozszyfrować dokładnie szczegóły rysunku koron na pieczęci z 1564 roku, ich stylizacja jest częściowo autorska. Z pieczęci wywiedziono proporcje koron oraz obecność dodatkowych linii na obręczach. Wydaje się, że osiągnięty efekt, poprzez swoją prostotę z jednej strony pozostaje w zgodzie ze średniowieczną stylizacją i oddaje średniowieczną metrykę miasta, zaś z drugiej strony odróżnia się wystarczająco od herbu Pabianic – jedyne innego miasta w Polsce posługującego się herbem Kapituły krakowskiej.

Barwy herbu pochodzą oczywiście z jego historycznych przedstawień, co szczegółowo opisano w akapitach powyżej. Ponadto, barwy zastosowane w herbie według różnych autorów mają swoje własne znaczenie symboliczne. ZŁOTO: delikatność, życzliwość, otucha, wzniosłość, szlachetność, rozum, poważanie, cnota, wielkość, moc, wiara, bogactwo, kierowanie, wiedza, szlachetność, szczodrość, dzielność, waleczność, wytrwałość, wierność, sprawiedliwość, łagodność, miłosierdzie, wzniosłość ducha. BŁĘKIT: piękno, wzniosłość, pochwała, prawość, wierność, stałość, czujność, patriotyzm, zwycięstwo, sława, miłość niebiańska, pobożność, świętość, praworządność, czystość, niewinność, natchnienie, zaufanie, chwała, powab, łagodność, słodycz. Niezależnie od tego znaczenie mają też kombinacje kolorów. Niebieska ze złotą oznaczają radość²⁹.

Flaga Gminy Iłża

Flaga Gminy Iłża jest prostokątna, o proporcji 5:8 (wysokość do długości), błękitna z naniesionym na płat godłem herbowym Gminy odpowiednio dopasowanym tak, aby lepiej wypełniać płat flagi.

²⁹ P. Dudziński, *Alfabet heraldyczny*, Warszawa 1997, s. 40-42

Banner Gminy Iłża

Banner Gminy Iłża jest pionowym odwzorowaniem flagi na płacie prostokątnym o proporcji 1:4 (szerokość do wysokości).

Flaga stolikowa Gminy Iłża

Flaga stolikowa Gminy Iłża jest pionowym odwzorowaniem flagi na płacie prostokątnym o proporcji 1:2 (szerokość do wysokości). Całość zawieszona na poprzeczce mocowanej do stojaka.

Pieczęcie Gminy Iłża

Pieczęcie Gminy Iłża zaprojektowano w trzech wariantach: pieczęć ogólna, pieczęć Rady Miejskiej i pieczęć Burmistrza. We wszystkich przypadkach pieczęcie są okrągłe, o średnicy 36 mm, z godłem herbu Gminy w części centralnej, oddzielonym linią perełkową od otoku z majuskułową legendą w postaci odpowiednio: + GMINA IŁŻA, + RADA MIEJSKA W IŁŻY, + BURMISTRZ GMINY IŁŻA. Legendę w każdym przypadku rozpoczyna krzyżyk kawalerski.

Łańcuchy władzy Gminy Iłża

Łańcuchy władzy Gminy Iłża składają się z 14 ogniw w formie stylizowanej róży heraldycznej. Motyw ten jest nawiązaniem do elementów zdobniczych w formie heraldycznej róży obecnych na różnych zabytkach w Iłży. Użyto go m.in. na ozdobnym kaflu odnalezionym w czasie wykopalisk archeologicznych na zamku w Iłży oraz na XVI-wiecznej płycie wmurowanej w budynek ratusza.

Fot. 19: Kafel odnaleziony na zamku w Iłży³⁰

Fot. 20: XVI-wieczna płaskorzeźba wmurowana w budynek Urzędu Miasta w Iłży³¹

W przedniej części łańcucha przywieszony jest jego klejnot, czyli herb Gminy Iłża według ustalonego wzoru, ujęty w ozdobny kartusz nawiązujący stylistyką do kartusza widocznego na pieczęci miejskiej z 1564 roku, nakryty infułą biskupią. Herb barwny, przy czym proponujemy, aby barwę niemetaliczną (błękitny) zrealizować emalią, zaś metaliczną

³⁰ Fot. Łukasz Babuła, Muzeum Regionalne w Iłży

³¹ Fot. Łukasz Babuła, Muzeum Regionalne w Iłży

(złoto) odpowiedniej barwy metalem. Pozostałe elementy w łańcuchu burmistrza powinny być wykonane z metalu w barwie złocistej, Przewodniczącego Rady Miejskiej – srebrzystej.

Sztandar Gminy Iłża

Prawa strona sztandaru Gminy Iłża, tzw. strona państwowa, ma standardową formę i składa się z płata w barwie czerwonej z godłem według wzoru państwowego. Strona lewa, tzw. samorządowa jest biała. W jej centralnej części znajduje się barwny herb gminy Iłża w stylizacji nawiązującej do wyobrażenia z pieczęci z 1564 roku. Kartusz herbowy jest złoty, nakryty srebrną mitrą z perłami, złotymi krzyżami, circulesem i titulesem oraz obramowaniem. Wstęgi mitry są srebrne, ze złotymi frędzlami i krzyżykami. Ponad całością półkolisty majuskułowy błękitny napis GMINA IŁŻA. W głowicy sztandaru znajduje się ażurowy grot z dwiema pustymi przestrzeniami, z których dolna zawiera trzy korony z herbu gminy, zaś górna infułę biskupią. Grot osadzony jest na tulei. Do tulei przywiązana jest szarfa błękitna zakończona frędzlą złotą.

Medal Honorowy Gminy Iłża

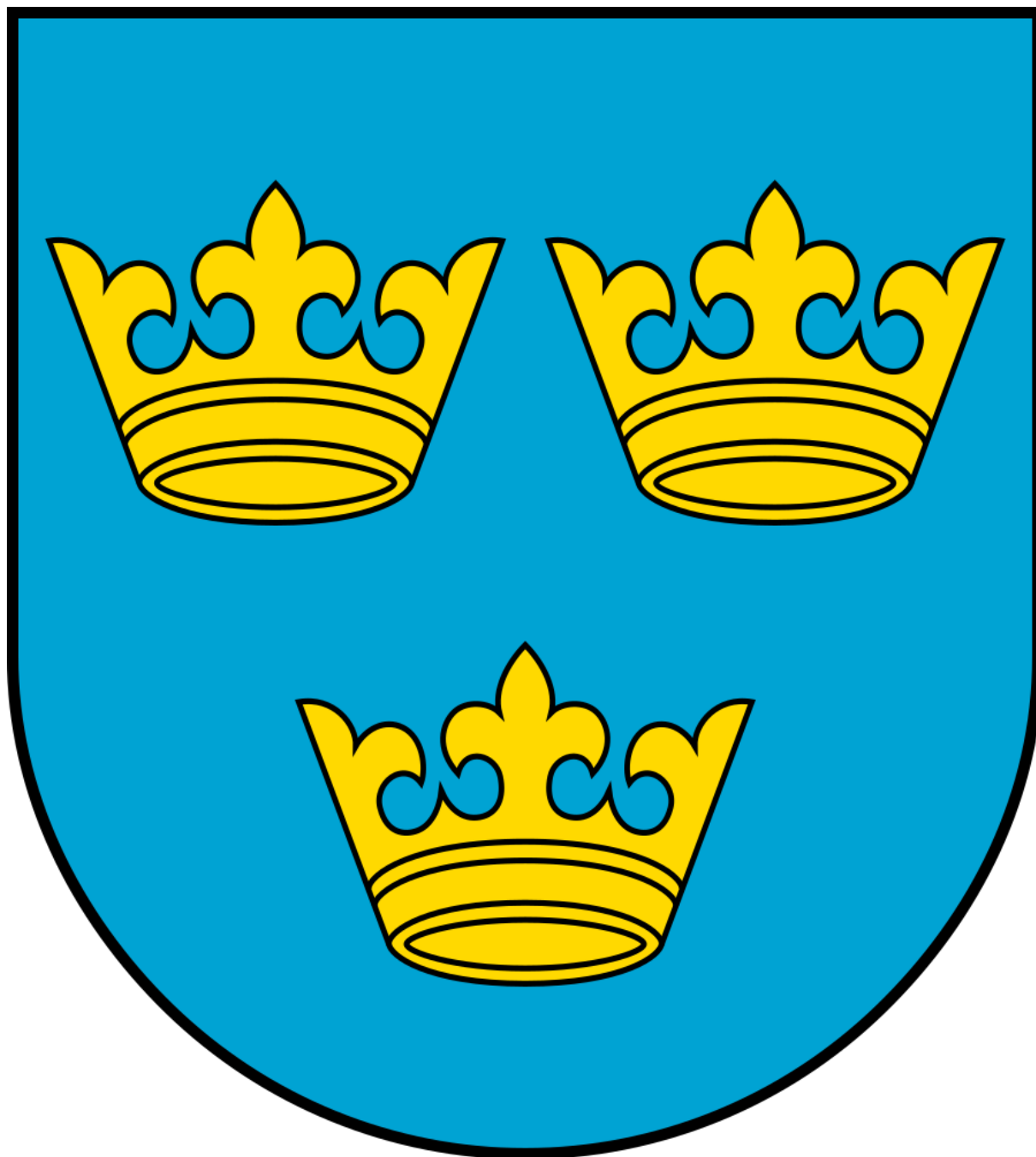
Medal Honorowy Gminy Iłża ma formę metalowej, złocistej róży o średnicy 60 mm, o sześciu płatkach z krawędzią zaznaczoną linią podwójną, pomiędzy którymi po migdałowatym listku o fakturze ziarnistej. Na to nałożone jest okrągłe pole, po stronie licowej z wąską bordiurą, z barwnym, błękitno-złotym wizerunkiem herbu Gminy Iłża ustalonego wzoru, zaś po stronie odwrotnej z wygrawerowanym wklęsłym schematycznym wizerunkiem zamku w Iłży i wklęsłym majuskułowym napisem otokowym ZASŁUŻONEMU DLA GMINY IŁŻA.

Forma medalu ma przywołać na myśl wspomniany przy opisie łańcuchów motyw zdobniczy w formie róży heraldycznej.

Załączniki

1. Herb Gminy Iłża,
2. Flaga Gminy Iłża,
3. Baner Gminy Iłża,
4. Flaga Stolikowa Gminy Iłża,
5. Pieczęć Gminy Iłża,
6. Pieczęć Rady Miejskiej w Iłży,
7. Pieczęć Burmistrza Iłży,
8. Łańcuch Burmistrza Iłży,
9. Łańcuch Przewodniczącego Rady Miejskiej w Iłży,
10. Sztandar Gminy Iłża – strona lewa,
11. Sztandar Gminy Iłża – strona prawa,
12. Medal Honorowy Gminy Iłża,
13. Dyplom Medalu Honorowego Gminy Iłża.

Załącznik nr 1 – Herb Gminy Iłża

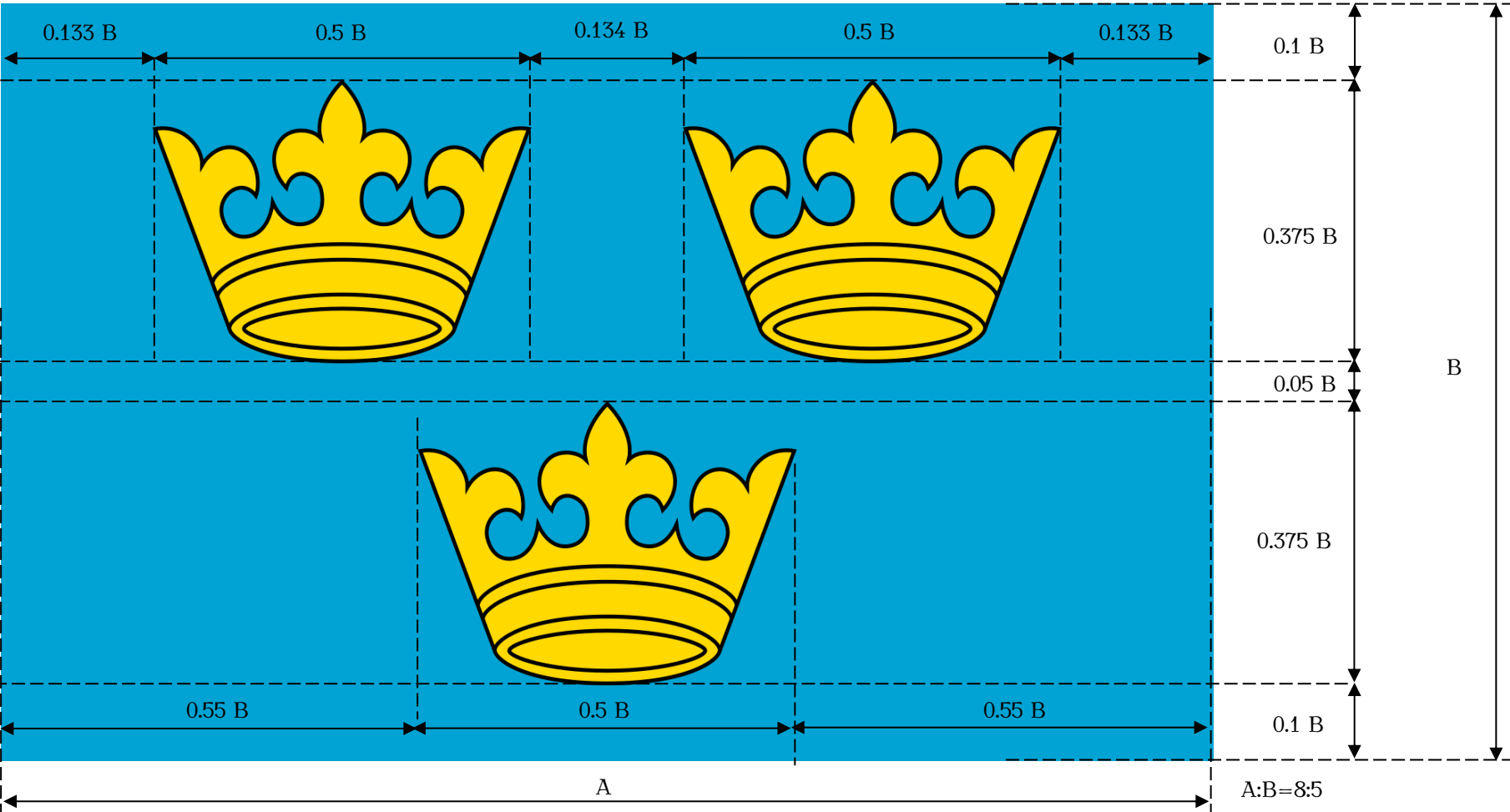

PANTONE Black 6 C
CMYK 0, 0, 0, 100
RGB 0, 0, 0

PANTONE 803 2X
CMYK 100, 15, 0, 0
RGB 255, 213, 0

PANTONE 306 C
CMYK 100, 0, 0, 0
RGB 0, 160, 227

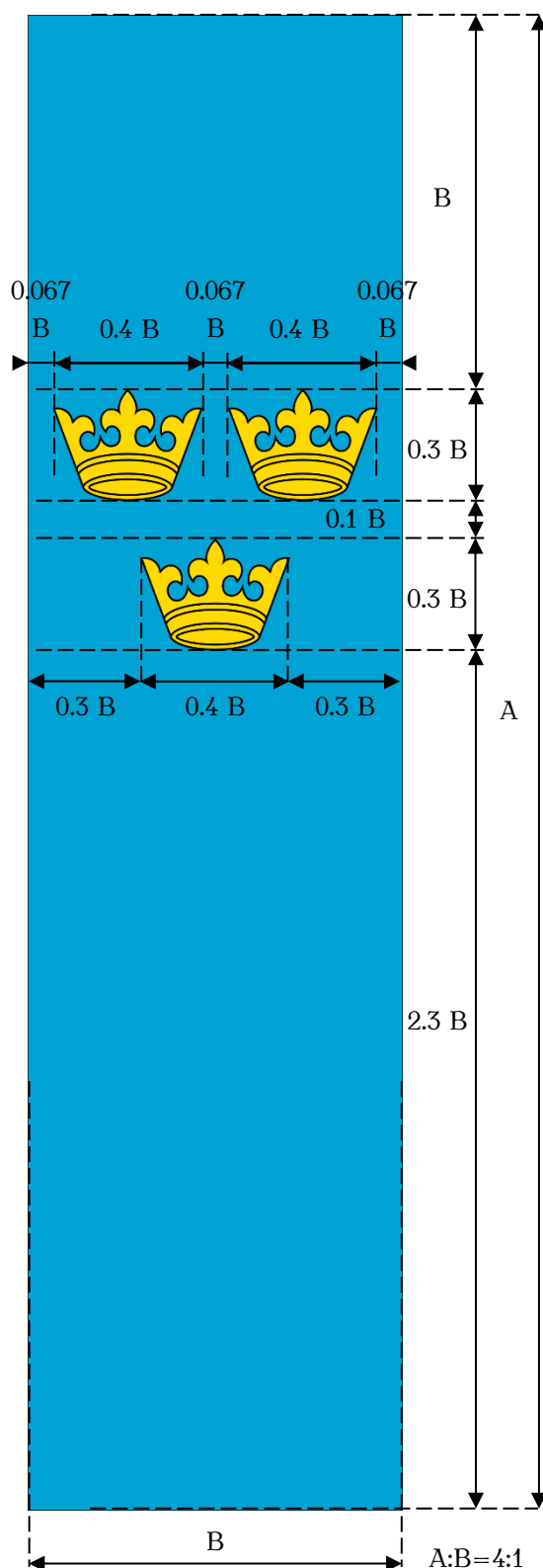
Załącznik nr 2 – Flaga Gminy Ilża

PANTONE Black 6 C	PANTONE 803 2X	PANTONE 306 C
CMYK 0, 0, 0, 100	CMYK 100, 15, 0, 0	CMYK 100, 0, 0, 0
RGB 0, 0, 0	RGB 255, 213, 0	RGB 0, 160, 227

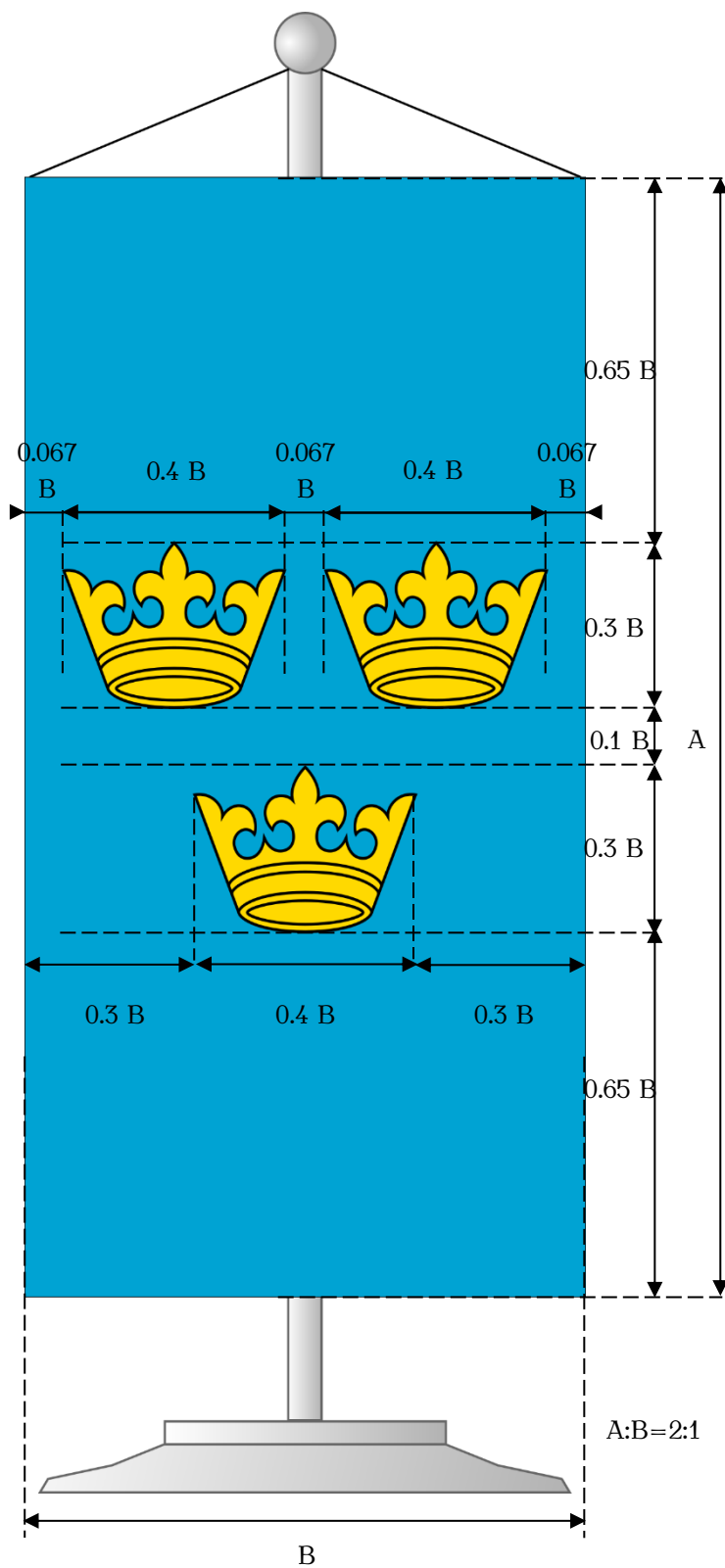

Załącznik nr 3 – Banner Gminy Iłża

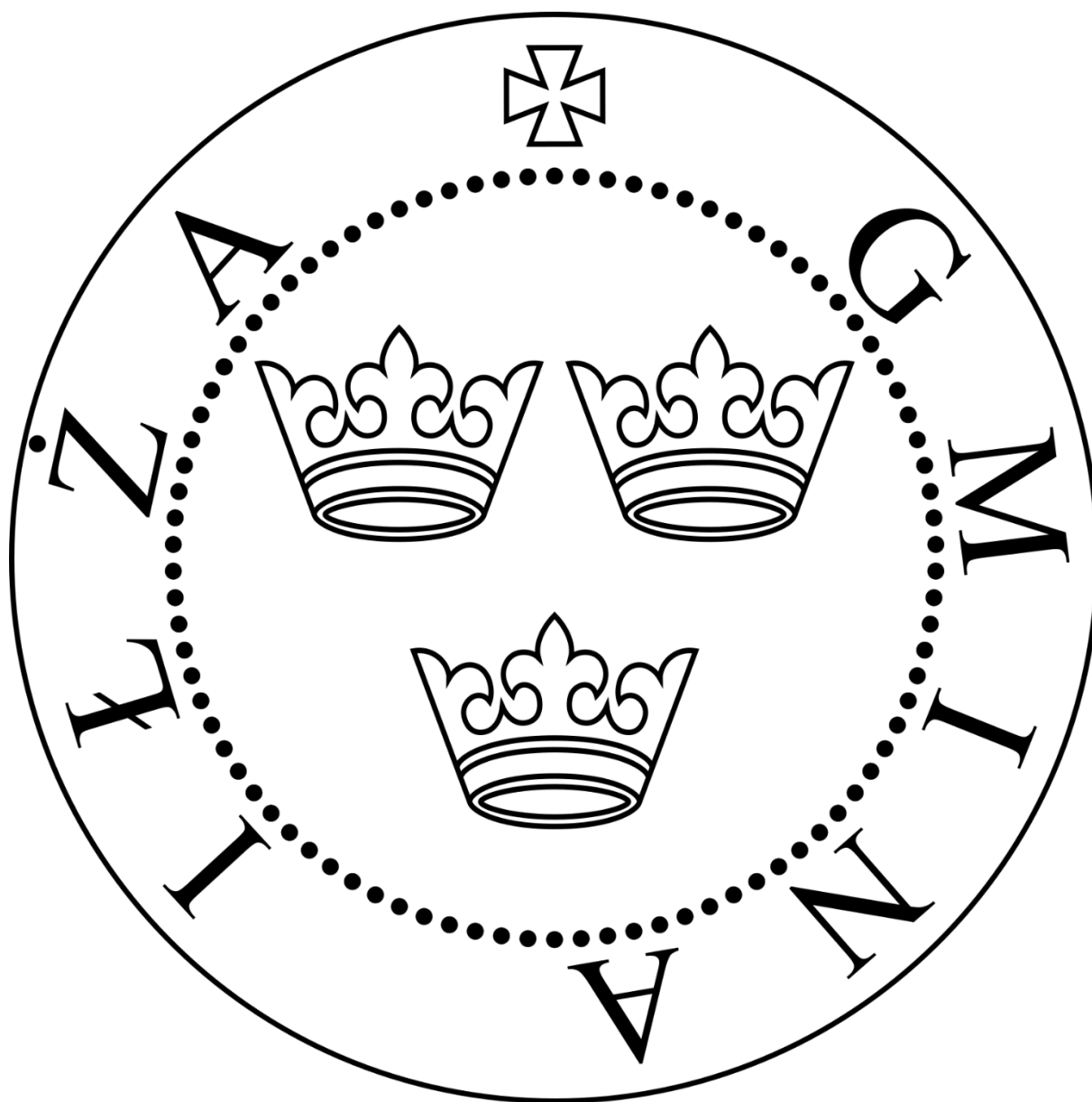
PANTONE Black 6 C	PANTONE 803 2X	PANTONE 306 C
CMYK 0, 0, 0, 100	CMYK 100, 15, 0, 0	CMYK 100, 0, 0, 0
RGB 0, 0, 0	RGB 255, 213, 0	RGB 0, 160, 227

Załącznik nr 4 – Flaga Stolikowa Gminy Iłża

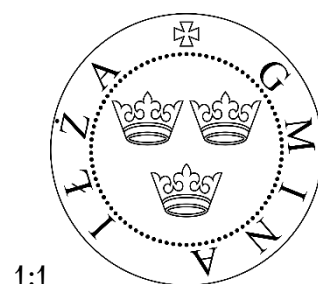

PANTONE Black 6 C	PANTONE 803 2X	PANTONE 306 C
CMYK 0, 0, 0, 100	CMYK 100, 15, 0, 0	CMYK 100, 0, 0, 0
RGB 0, 0, 0	RGB 255, 213, 0	RGB 0, 160, 227

Załącznik nr 5 – Pieczęć Gminy Iłża

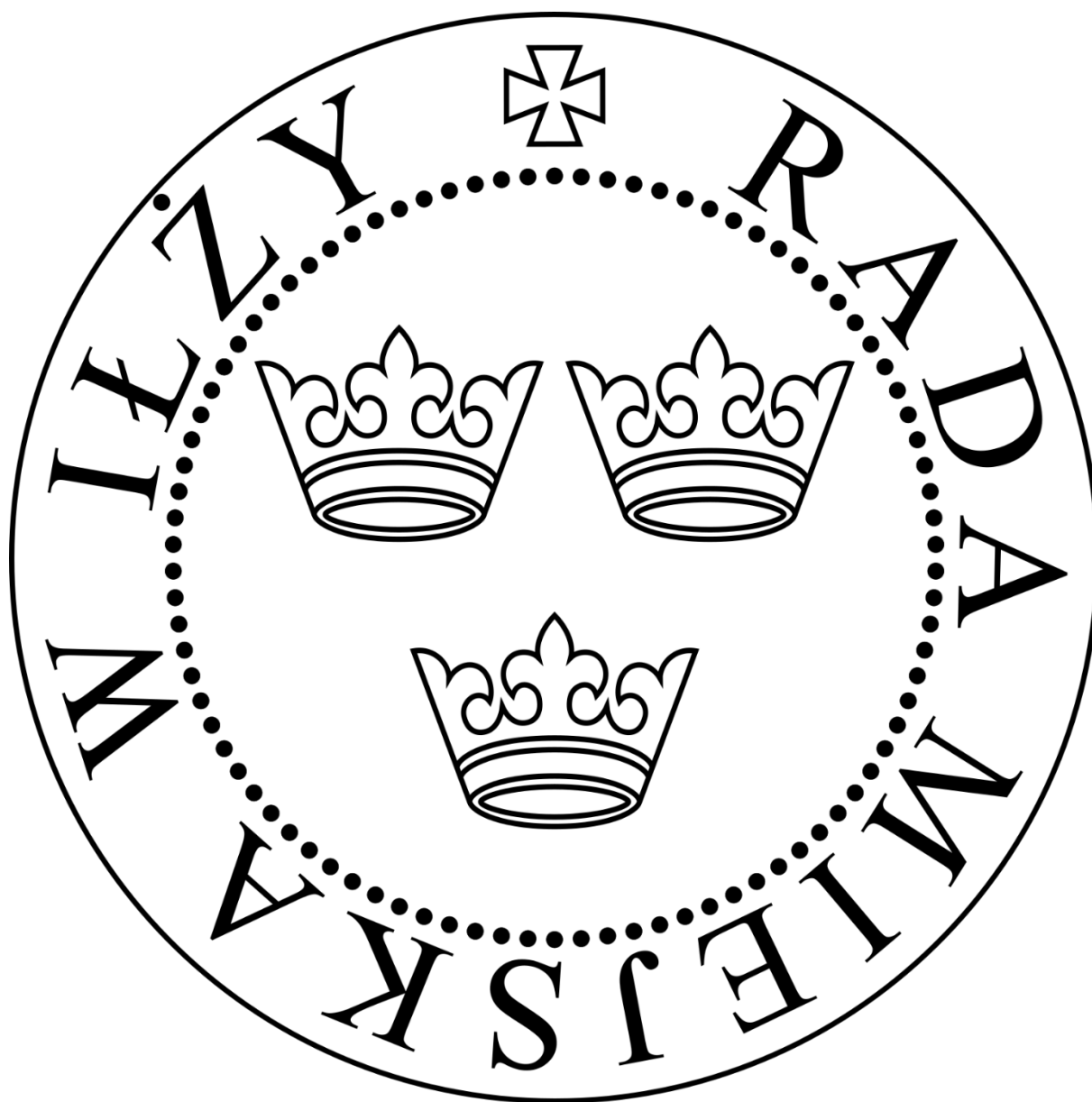

Ø 36 mm

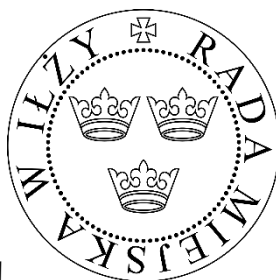

1:1

Załącznik nr 6 – Pieczęć Rady Miejskiej w Iłży

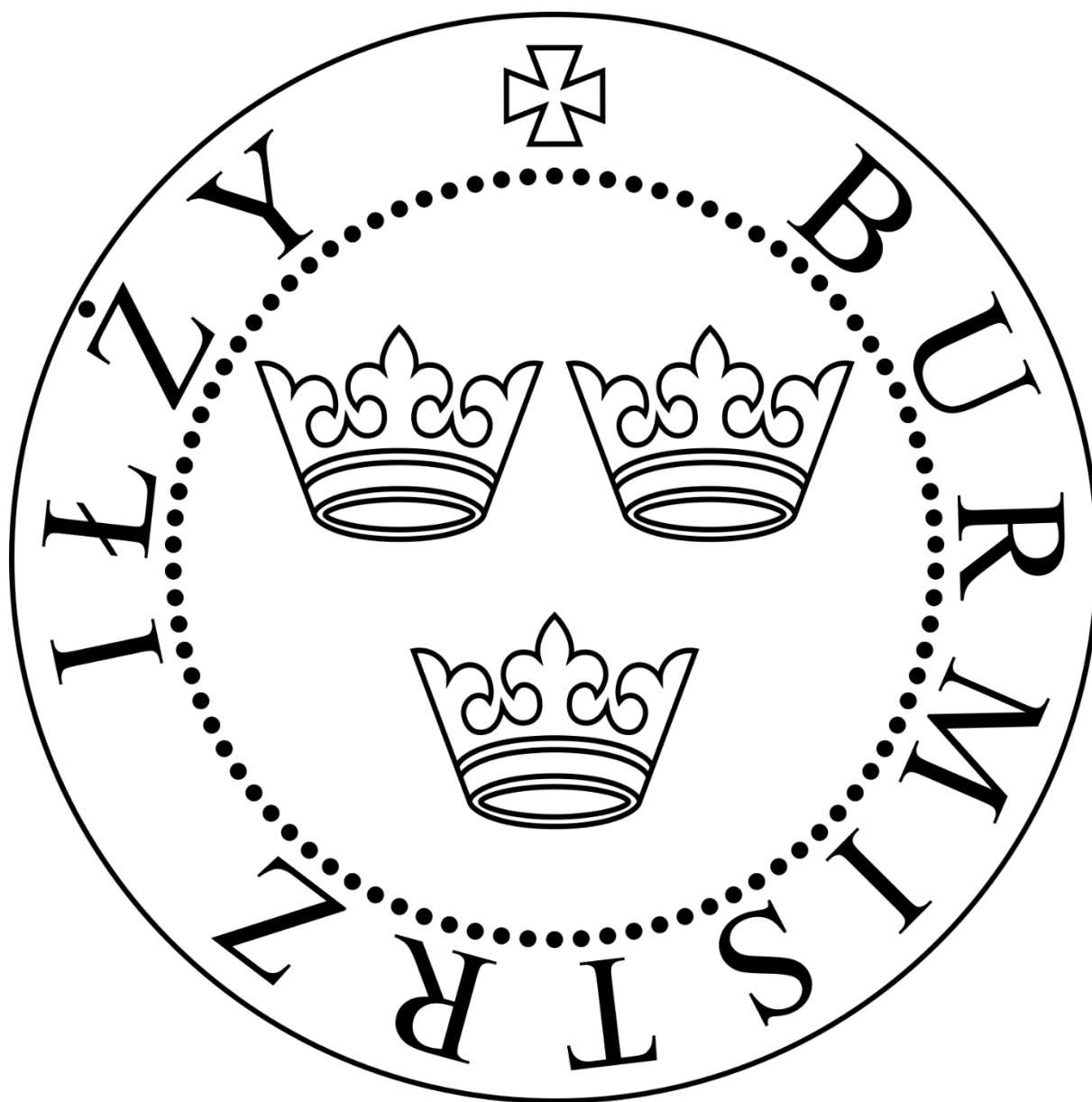
Ø 36 mm

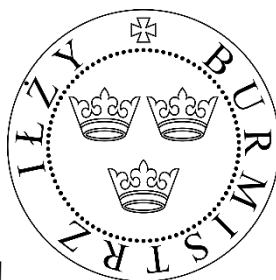
1:1

Załącznik nr 7 – Pieczęć Burmistrza Iłży

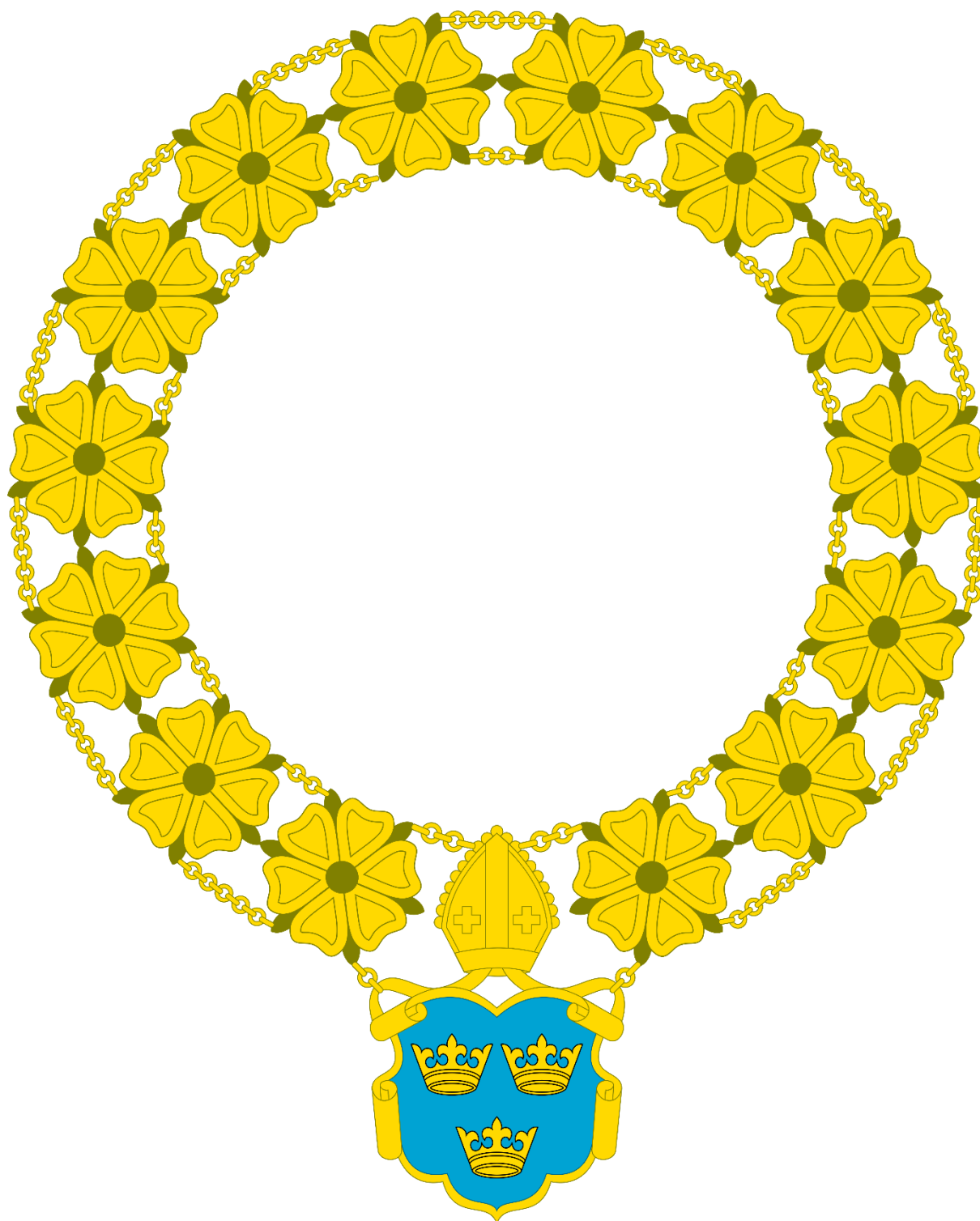

Ø 36 mm

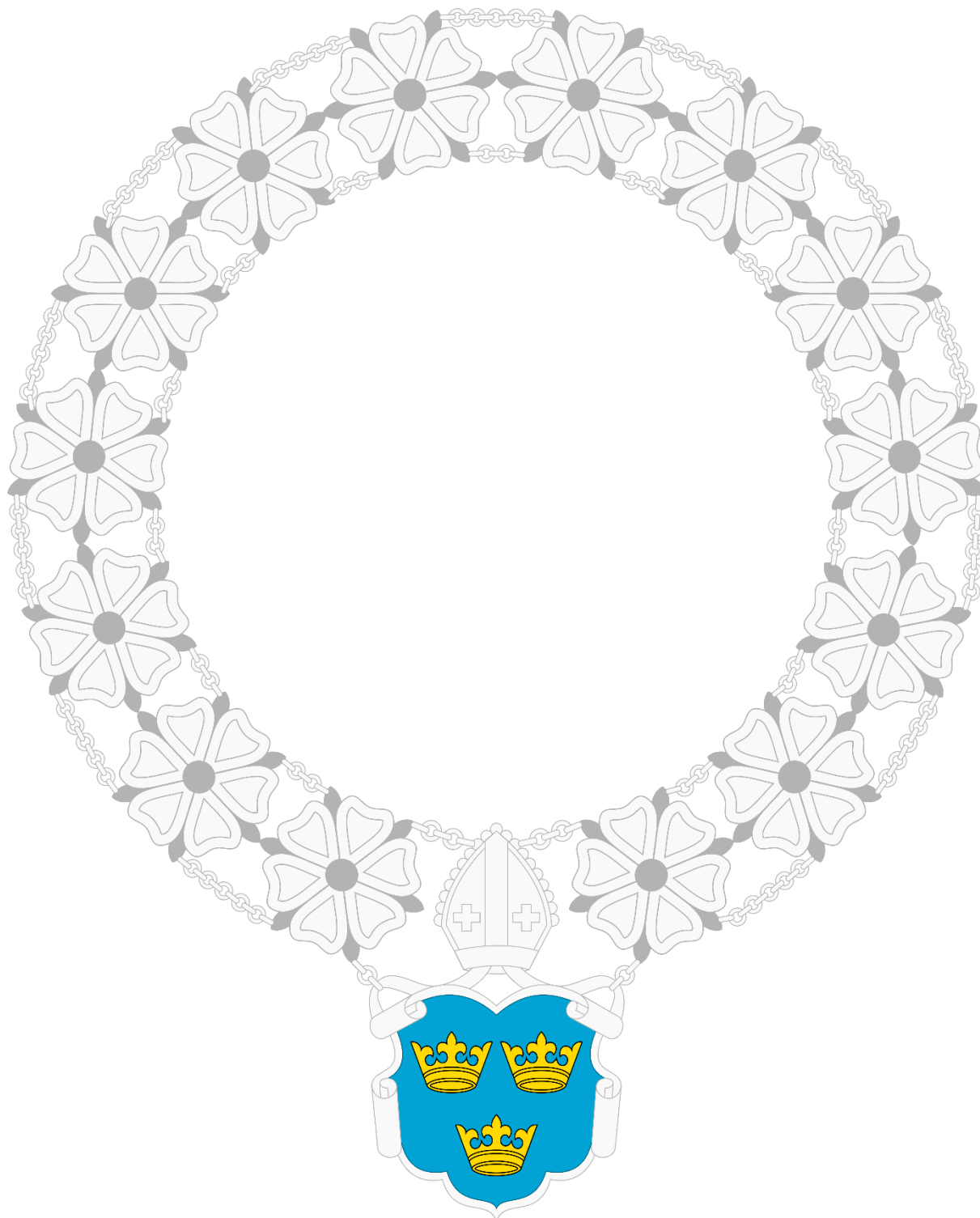
1:1

Załącznik nr 8 – Łańcuch Burmistrza Iłży

Metal w barwie żółcistej, gładki	Metal w barwie żółcistej, faktura ziarnista	Emalia błękitna PANTONE 306 C CMYK 100, 0, 0, 0 RGB 0, 160, 227
-------------------------------------	---	--

Załącznik nr 9 – Łańcuch Przewodniczącego Rady Miejskiej w Iłży

Metal w barwie srebrzystej, faktura ziarnista	Metal w barwie srebrzystej, gładki	Metal w barwie złocistej, gładki	Emalia błękitna PANTONE 306 C CMYK 100, 0, 0, 0 RGB 0, 160, 227
---	------------------------------------	----------------------------------	--

Załącznik nr 10 – Sztandar Gminy Ilża – strona prawa

PANTONE 485 C CMYK 0, 100, 100, 0 RGB 227, 30, 36	Niś złota (pazury, dziób i korona orła)	Niś srebrna, jasna (wyłącznie orzeł)	Niś srebrna, ciemna (wyłącznie orzeł)	PANTONE 306 C CMYK 100, 0, 0, 0 RGB 0, 160, 227
---	--	---	--	---

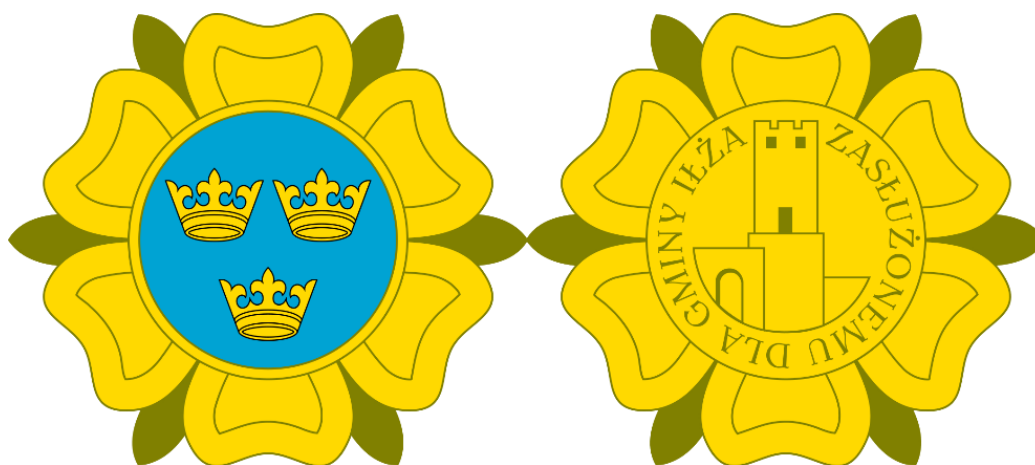

Załącznik nr 11 – Sztandar Gminy Iłża – strona lewa

Niś złota (korony, obramowanie kartusza, elementy infuły)	Niś srebrna (elementy infuły)	PANTONE Vacat CMYK 0, 0, 0, 0 RGB 255, 255, 255 (płat sztandaru)	PANTONE 306 C CMYK 100, 0, 0, 0 RGB 0, 160, 227	PANTONE Black 6 C CMYK 0, 0, 0, 100 RGB 0, 0, 0
--	----------------------------------	---	---	--

Załącznik nr 12 – Medal Honorowy Gminy Iłża

1:1

Metal w barwie złocistej, gładki	Metal w barwie złocistej, faktura ziarnista	Emalia błękitna PANTONE 306 C CMYK 100, 0, 0, 0 RGB 0, 160, 227
-------------------------------------	---	--

	
Nr	Iłża dn. .....
<h1>DYPLOM</h1>	
Rada Miejska w Iłży nadaje	
.....	
.....	
<h2>Medal Honorowy Gminy Iłża</h2>	
Burmistrz	Przewodniczący Rady Miejskiej .....